

الشمس
الحرمان
الحرمان

- سرشناسه: اسکندری، بهاء‌الدین، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور: مهارت در نوشتن/ تالیف بهاء‌الدین اسکندری؛ [برای] مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی، واحد پژوهش و تدوین متون درسی.
مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۳.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۰۰۳-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۴۱] - ۲۴۳.
یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۹۶ (فیبا).
موضوع: نگارش علمی و فنی
موضوع: نامه‌نگاری اداری
موضوع: خاطره‌نویسی
شناسه افزوده: جامعه المصطفی العالمية ﷺ.
مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی. واحد پژوهش و تدوین کتب
رده بندی کنگره: PIR ۲۸۳۹/ف۵م۹ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی: فا ۸۰۸/۰۴
شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۳۲۵۲۲

مهارت در نوشتن

بهاءالدين اسكندري

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

مهارت در نوشتن

مؤلف: بهاءالدین اسکندری

چاپ دوم: ۱۳۹۶ ش / ۱۴۳۹ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۲۵ ۹۸+ تلفکس: (داخلی ۱۰۵)/۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۲۵

◀ ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۳۷۸۴۲۴۰۲ - ۲۵

 <http://buy-pub.miu.ac.ir/>
 <http://pub.miu.ac.ir>

 https://telegram.me/pub_almostafa
 miup@pub.miu.ac.ir

مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی
واحد پژوهش و تدوین متون درسی

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود. جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای بهاء الدین اسکندری مؤلف کتاب مهارت در نوشتن و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنرنمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌متها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند و در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را به ذات خود، شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولوالعلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد، و هم جامعه را سمت و سویی سعادت‌مندانه بخشیده و آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی یا کوتاه‌فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و سربلندی مادی و معنوی باشد، اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی‌سازی کلمه‌الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پושالی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه در دل تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان زنده ساخت.

در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب^(مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر^(رحمته‌الله)، در صحنه حاضر شده و با تأکید بر اهمیت و فوریت این حرکت فراگیر و بی‌وقفه، همه توانمندی‌ها و اراده‌ها را جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا راهبری و رصد می‌کنند.

جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی ﷺ و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت ﷺ جامه تحقّق می‌پوشاند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفیٰ ﷺ است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر، متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های جدید فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفیٰ ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و تکالیف خود می‌داند.

اثر علمی پیش رو نیز به همت مؤلف محترم جناب آقای بهاء الدین اسکندری برای دوره کاردانی رشته زبان فارسی و معارف اسلامی، در چارچوب اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه و مبتنی بر نیازسنجی‌های صورت گرفته، تهیه و تدوین شده است.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از کلیه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفیٰ ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر نماییم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نماییم.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۱	پیشگفتار
۱۵	درس اول: خاطره نویسی / یادداشت روزانه
۲۹	درس دوم: خلاصه نویسی (۱)
۴۷	درس سوم: خلاصه نویسی (۲)
۶۰	درس چهارم: بازگردانی شعر به شتر (۱)
۷۲	درس پنجم: بازگردانی شعر به شتر (۲)

درس ششم: ویرایش (۱) ۹۶

درس هفتم: ویرایش (۲) ۱۱۱

درس هشتم: ویرایش (۳) / (نشانه‌گذاری) ۱۳۲

درس نهم: نامه نگاری (۱) ۱۵۰

درس دهم: نامه نگاری (۲) ۱۷۲

درس یازدهم: زیباسازی کلام (۱) ۱۹۸

درس دوازدهم: زیباسازی کلام (۲) ۲۱۸

مقدّمه

زبان فارسی در طول تاریخ و در گردونه‌ی حوادث مختلف، شاهد تحولات و تغییرات اساسی و بنیادین بوده است که بررسی آن، فرصت زیادی می‌طلبد. آنچه باعث شد که این زبان در گذشته رنگ و بویی نوین پیدا کند، برخورد و هم‌سویی آن با فرهنگ غنی اسلام بود. آن‌گاه که زبان فارسی بر آیین اسلام آغوش گشود، آن‌چنان آمیختگی و اختلاطی با فرهنگ اسلامی پیدا کرد که بی‌تردید، جدا کردن اسلام از ادبیات کهن و پرمایه‌ی فارسی را امری غیر ممکن می‌نماید.

امروز به جدّ می‌توان ادعا کرد که بخشی عظیمی از فرهنگ و ادب فارسی حامل نگرش اسلامیِ پارسی‌زبانان است.

آشنایی ایرانیان با اهل‌بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام و عشقی که مردم این مرز و بوم به این پیشوایان نور داشته و دارند، ادب ایرانی را رنگی معنوی بخشیده و بر غنای آن افزوده است تا جایی که می‌توان ادعا کرد، اسلام راستین با این زبان گسترش می‌یابد.

این سخن به معنای کاستن ارزش و یا کم‌اهمیت جلوه دادن زبان عربی که زبان قرآن و روایات می‌باشد، نیست؛ بلکه بیانگر این واقعیت است که زبان فارسی در عرصه‌ی فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی، جایگاهی بس رفیع دارد و بر این اساس است که باید آن را با دیده‌ی تکریم و عنایت افزون‌تری بنگریم. و بر گسترش این فرهنگ و زبان، که اسلام را در لباسی شیوا و دلربا عرضه می‌نماید اهتمام جدّی مبذول نماییم. فقط حافظ شیرین سخن، نبوده که مضامین

قرآنی را به قول خودش با چهارده روایت در جای تا جای مجموعه سروده‌های خود گنج‌انیده و می‌گوید:

«ندیدم خوش‌تر از شعر تو حافظ به قرآنی که اندر سینه داری»

بلکه تمام پارسی سرایان ما بر این ادعا پا می‌فشارند که آنچه را گفته‌اند توشه‌ای بوده که از خرمن معارف قرآن و روایات برگرفته‌اند.

اگر امروز نیم‌نگاهی به تمام رسانه‌های گروهی دنیا بیندازیم، معلوم می‌شود که برنامه‌های رادیویی، تلویزیونی و یا سایت‌های اینترنتی بسیار کمی وجود دارد که رسالت تبلیغ و گسترش اسلام ناب اهل‌بیت علیهم‌السلام را برعهده داشته باشد. در مقابل، این افتخار بر زبان فارسی بس، که اسلام راستین با واژه‌های آن معرفی می‌گردد و امواج حامل این واژه‌ها می‌تواند تا اعماق قاره‌ها و در ژرفای دل شیفتگان پیام اسلام، نفوذ و پرده‌ی ابهام از چهره‌ی اسلام بزدايد؛ این جاست که اهمیت مجهز شدن به این ابزار فرهنگی، یعنی زبان فارسی رخ می‌نماید. با فراگیری این زبان می‌توان در هر گوشه‌ای از جهان با این بینش و اندیشه پیوند داشت و با جریان آن در مسیر رشد و بالندگی قرار گرفت.

آنچه پیش رو دارید یکی از متون درسی «مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی» وابسته به «جامعة المصطفی العالمیه» است که به همت و نظارت معاونت پژوهش این مرکز آموزشی تهیه و تدوین شده است.

این مرکز از همه‌ی دست‌اندرکاران محترمی که در تهیه، تدوین و طراحی این کتاب همکاری داشته‌اند، قدردانی و تشکر نموده و از انتقادات و پیشنهادهای سازنده‌ی کارشناسان این عرصه استقبال می‌کند.

مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی

واحد پژوهش و تدوین متون درسی

پاییز / ۱۳۹۳

پیشگفتار

این کتاب برای زبان آموزانی نگاشته شده است که می‌خواهند مهارتی در نوشتن کسب کنند، کسانی که می‌خواهند قلم به دست گیرند و بی‌آنکه واژه‌های از نوشتن داشته باشند گام‌هایی هرچند اندک و کوتاه در عرصه‌ی نوشتن بردارند، کسانی که می‌خواهند با فهمی عمیق‌تر از زبان فارسی کم‌کم به مرحله‌ای از توانایی برسند که بتوانند آنچه را می‌اندیشند، می‌دانند و احساس می‌کنند جامه‌ی نوشتار بپوشند؛ اما می‌باید توجه داشت که «نوشتن» علم نیست، مهارت است، «نوشتن» مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و دانستنی‌ها نیست که با مطالعه‌ی یکی دو کتاب آموخت، «نوشتن» تجربه‌ای عملی است، گامی است که می‌باید خود برداریم نه آن که به تماشای راه رفتن این و آن بسنده کنیم، «نوشتن» مهارتی است که با نوشتن می‌توان آموخت، «نوشتن» هنری است چون رانندگی، چون شنا، چون پرورش اندام. آیا تاکنون کسی با خواندن راهنمای رانندگی و خودآموز شنا و کتاب‌هایی در زمینه‌ی پرورش اندام – بی‌آن که پشت فرمان بنشیند و تن به آب بسپارد و وزنه‌هایی را بالا و پایین کند – رانندگی و شنا کردن را آموخته و اندامی ورزیده پیدا کرده است؟ در این عرصه نیز می‌باید بر هراس نوشتن غلبه کرد و بهانه‌ای برای نوشتن یافت و قلم به دست گرفت و نوشت و نوشت.

این کتاب نوشته شده است تا زبان‌آموزان بر هراس نوشتن چیره شوند و انگیزه‌ها و بهانه‌هایی برای نوشتن بیابند، نگاشته شده است تا مخاطبین راه‌هایی برای چه نوشتن بیابند، از اشتباه نهراسند، با برخی مشکلات زبانی آشنا گردند و بعضی زیبایی‌های کلام را دریابند. بر این اساس در این کتاب کوشش شده است:

۱- با درس‌هایی چون خاطره نویسی و خلاصه نویسی و نیز بازگردانی شعر به نثر بهانه‌ها و انگیزه‌هایی برای چه نوشتن به فارسی‌آموزان داده شود و بستری فراهم گردد تا در نخستین گام‌ها دغدغه‌ی «چه بنویسیم» از آنان ستانده شود.

در این میان «چگونه نوشتن» البته خود مشکلی است که به تدریج و با مطالعه‌ی متون مختلف و به ویژه آثار افراد صاحب سبک و با دقت و تأمل و تمرین حل خواهد شد. می‌باید بسیار خواند و اندیشید تا

آنچه را می‌اندیشیم و می‌بینیم و تجربه می‌کنیم، بدون هیچ هراسی بر صفحه‌ی کاغذ بیاوریم و از این راه هم توانایی و استعداد نوشتن خود را شکوفا سازیم و هم در صحنه‌ی عمل با کمک اساتید و پارسی دانان و با زحمت مضاعف خویش مشکلات و اشتباهات خود را کشف کنیم. باید دانست اشتباه را کسانی مرتکب می‌شوند که متحرک و پویا هستند، کسانی که دست به عمل می‌زنند؛ والا نشستگان و ساکنان، در عمل اشتباهی نمی‌کنند. تنها اشتباه بزرگ آن‌ها همان سکون و بی‌تحرکی و بی‌عملی است و چه اشتباهی بزرگتر از این؟ اشتباه در راندگی از آن کسی است که می‌راند، اشتباه در سخن مال کسی است که حرف می‌زند و اشتباه در نوشتن متعلق به اوست که می‌نویسد؛ اما کسی که نمی‌نویسد و سخنی نمی‌گوید و ماشینی را جابجا نمی‌کند چه اشتباهی در راندن و سخن گفتن و نوشتن مرتکب می‌شود؟ بنابراین، از اشتباه نباید هراسید؛ که اشتباه خود نشانی است بر آن که راکد نمانده‌ایم، پس باید نوشت و نوشت و از خطا و اشتباه باکی نداشت. هر بار نوشتن، مقدمه و تمرینی است برای بهتر نوشتن.

۲- با درس‌های ویرایش (۱ و ۲) برخی از مشکلات زبانی زبان‌آموزان مطرح شود تا شاید آنان را در درست نویسی - هرچند اندک - کمک و یاور باشد.

۳- در دروس زیباسازی کلام، زبان‌آموز با برخی هنرهای بلاغی که کلام را زیباتر و آهنگین‌تر می‌سازد آشنا شود. البته عرصه‌ی علوم بلاغی - بدیع، بیان و معانی - بسی وسیع‌تر از این دو درس است، اما سعی بر آن بوده است تا آن‌جا که کتابی چنین مجال می‌دهد نکاتی در این باب بیاید و می‌باید توجه داشت که زیان‌نوشتن مهارتی است که می‌باید در عرصه‌ی عمل و همراه با مطالعه‌ی مستمر و مکرر متون ادبی و آشنایی با نویسندگان و مؤلفان صاحب سبک کسب کرد، نه تنها با آموختن شگردهای بلاغی.

۴- دروسی نیز در باب نامه‌نگاری افزوده شود؛ چه نامه‌نگاری هم از ضروریات زندگی و به ویژه ارتباط‌های اداری و رسمی است و هم بهانه‌ای برای نوشتن.

۵- درسی نیز در باب علائم سجاوندی (ویرایش ۳) ارائه گردد تا مخاطبین با این نشانه‌ها که خوانندگان یک متن را در فهم بهتر مقصود نویسنده کمک می‌کند، آشنا شوند.

امید که مقبول افتد و گرهی بگشاید.

بهاء الدین اسکندری